

Bouwhistorische opname van het koetshuis van de Hoeve Overkamp Achterweg 2a te Dordrecht

Gemeente Dordrecht
Stadsontwikkeling
Vakteam Erfgoed

Colofon	
Titel	Bouwhistorische opname van het koetshuis van de Hoeve Overkamp aan de Achterweg 2a te Dordrecht
Rapportnummer	41
Datum	Oktober 2016
Auteur	C. Weijs, bouwhistoricus gemeente Dordrecht
Afbeeldingen	Regionaal Archief Dordrecht, Stadsontwikkeling - Vakteam Erfgoed gemeente Dordrecht
Uitgave	Gemeente Dordrecht, 2016
Opdrachtgever	Gemeente Dordrecht, vastgoedbedrijf
Gemeente Dordrecht Stadsontwikkeling Vakteam Erfgoed Postadres Postbus 8 3300 AA DORDRECHT Telefoon 14078 E-mail monarch@dordrecht.nl Website www.monumentenzorgdordrecht.nl	
© Gemeente Dordrecht, 2016	
Bij overname van gedeelte(n) uit deze uitgave dient men de bron te vermelden.	

Inhoud

	Colofon	2
1	Algemene gegevens	4
2	Inleiding	5
	Leeswijzer	6
3	Samenvatting	7
4	Stedenbouwkundige geschiedenis	9
5	Bewoners- en gebruiksgeschiedenis	12
6	Beschrijving en analyse	13
6.1	Bouwmassa, structuur en constructie	13
6.2	Exterieur	13
6.3	Interieur	23
7	Bouwgeschiedenis en bouwfasen	34
7.1	Bouwfase I - 17 ^e eeuw	34
7.2	Bouwfase II – 1741	36
7.3	Bouwfase III – 1940 en 1995	37
7.4	Mogelijke fasering van de boerenhoeve/koetshuis	39
8	Waardering	40
8.1	Toelichting	40
8.2	Beschrijving van de monumentwaarden	42
8.3	Waarderingskaarten	43
9	Advies en aandachtspunten	44
10	Geraadpleegde bronnen en literatuur	45

1. Algemene gegevens

Algemene gegevens

Adres	: Achterweg 2a
Postcode, Plaats	: 3319 AA Dordrecht
Kadastergegevens	: DBD00A 7667G0000
Monumentenstatus	: gemeentelijk monument sinds 1998

Bouwgegevens

Bouwjaar / verbouwingen	: 17 ^e eeuw, 1741, 1995
Architect	: onbekend
Aannemer	: onbekend
Opdrachtgever	: onbekend
Oorspronkelijke functie	: boerenhoeve
Huidige functie	: koetshuis/schuur

Redengevende omschrijving

Boerderij-complex, bestaande uit een tweebeukige vrijstaande woning, een koetshuis en een schuur. Het complex is genaamd "Overkamp". De oudste gedeelten, te weten de woning en het kc vermoedelijk uit de achttiende eeuw (1741?). De schuur is in 1940 (herbouwd?).

(Het gedeelte over het woonhuis en de grote schuur is achterwege gelaten in deze tekst).

Het koetshuis bezit één bouwlaag en is voorzien van een dubbele kap van twee achter elkaar geplaatste schilddaken, die zijn gedekt met rode en gesmoorde Oudhollandse pannen.

De gevels zijn opgetrokken in geelbruine baksteen (Dordtse steen) in kruisverband.

De voorgevel – een lijstgevel met hoger opgemetselde borstwering – is symmetrisch van opbouw met twee kozijnen met bovenlicht, waarin onder het kalf dubbele houten deuren en erboven een verdeling met dicht naast elkaar geplaatste verticale roeden. Op de verdieping bevindt zich in de as een door de gootlijn heen stekend hooiluik.

In de overige gevels bevinden zich schuifvensters met meerruits boven- en onderramen.

2. Inleiding

Gemeente Dordrecht is de eigenaar van het boerderijcomplex Overkamp, aan de Achterweg 2a in Dubbeldam. De gemeente heeft het voornemen om deze panden te verkopen en bij verkoop overhandigt zij dit bouwhistorisch rapport aan de nieuwe eigenaar. Zo zorgt zij voor behoud van cultuurhistorische waarden van ons historisch erfgoed. Het Vastgoedbedrijf van de gemeente Dordrecht is de opdrachtgever.

Voor dit bouwhistorisch onderzoek heb ik dankbaar gebruik kunnen maken van de kennis van de heer P. Matthieu, werkzaam bij de gemeente als coördinator onderhoud van de afdeling Stadsbeheer. Hij is in 1995 nauw betrokken geweest bij de grondige restauratie van het koetshuis en kon een aantal onduidelijkheden voor mij oplossen. Tevens dank ik mevrouw J. Toebast van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, voor haar adviezen waardoor ik de puzzel van de oude boerenhoeve min of meer kon oplossen.

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek 2009 die zijn opgesteld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Stichting Bouwhistorie Nederland, de Vereniging Nederlandse Gemeenten, het Atelier Rijksbouwmeesters en de Rijksgebouwendienst.

Bouwhistorisch onderzoek brengt de bouw-, verbouwings- en gebruiksgeschiedenis in kaart van gebouwen, complexen of gebieden in hun ruimtelijke samenhang, aan de hand van de vorm, de constructies, de gebruikte materialen en de afwerking. Aan de hand van bouwsporen en archiefonderzoek wordt duidelijk hoe de oorspronkelijke situatie was, welke veranderingen er in de loop der tijd zijn aangebracht en wat monumentale en cultuurhistorische waarde is van de nog aanwezige onderdelen en structuren. Dit onderzoek resulteert in een cultuurhistorische waardestelling. In deze waardestelling krijgt elk onderdeel een monumentwaarde toebedeeld – hoge, positieve of geen monumentale waarde. Hierbij gaat het niet alleen om de tastbare stenen en (immateriële) erfgoedwaarden, het is ook een hulpmiddel om ontwerpqualiteiten en verandermogelijkheden in beeld te brengen.

Dordrecht, oktober 2016

Christine Weijs

Leeswijzer

Voor de waarderingsplattegronden in dit rapport is gebruik gemaakt van een schets die gebruikt is bij het bouwhistorisch onderzoek ter plaatse. De schets is niet op schaal.

In de beschrijving worden de onderdelen van het pand aangeduid en gesitueerd met 'links', 'rechts', 'voor' en 'achter', gerelateerd aan de voorzijde van het gebouw, dat is de zijde met de twee dubbele deuren, gelegen aan het plein waaraan ook het woonhuis en de grote schuur liggen. Per ruimte worden eerst de vloer, dan de vier muren en als laatste het plafond beschreven. De afbeeldingen in dit rapport zijn niet slechts 'een plaatje bij een praatje', maar vormen een wezenlijk onderdeel van de documentatie van het pand.

Voor de beschrijving zijn alle vertrekken genummerd:

- De kelder is -1 genummerd
- De vertrekken op de begane grond zijn genummerd van 0.1 tot en met 0.4
- De zolder heeft 1.1

Bij de beschrijving van elk vertrek is een klein overzichtskaartje geplaatst waarin het vertrek is gemarkeerd. De beschrijving van elk vertrek begint met een globaal overzicht van de ruimte en de muuropeningen.

De jaartallen zijn voor zover mogelijk exact aangegeven.

3. Samenvatting

Beknopte beschrijving

Dubbeldam behoorde tot de oudste dorpen van het Eiland van Dordrecht. Al in 1282 is er een vermelding van deze locatie. In 1421 ging tijdens de St. Elisabethsvloed de hele Groote Waard ten onder. Het Eiland van Dordrecht werd vanaf begin 17e eeuw weer ingepolderd. Achtereenvolgens herrezen het Oude Land van Dubbeldam, de Noordpolder, de Zuidpolder, de Alloijzenpolder en als laatste polder Wieldrecht in 1659. Ook daarna bleef Dubbeldam lange tijd een klein dorp, dat bestond uit een paar huizen en boerderijen. In 1970 werd het dorp geannexeerd bij de gemeente Dordrecht.

Het bouwdeel dat we nu het koetshuis noemen, heeft een nagenoeg vierkante grondslag, waarin rechts achterin een kleine hoek is uitgespaard. Het heeft één bouwlaag onder een dubbel schilddak met een zakgoot ertussen. Het gebouw is opgetrokken in gele ijsselstenen, vermoedelijk uit 1741. Aan de voorzijde zijn twee grote dubbele deuren die toegang geven tot twee grote vertrekken, het linker vertrek loopt van voor tot achter, rechts is een iets kleiner vertrek, waarachter een klein vertrek waarin de toegang tot een 17^e-eeuwse gewelfde kelder, en een gemak (wc). In de linker en rechter zijgevel zit achteraan een deur. In de achtergevel zijn twee grote schuiframen. Het pand heeft een grote ongedeelde zolder.

De vier buitengevels vertonen veel bouwsporen van dichtzettingen en andere wijzigingen, ook is er veel slordig uitgevoerd metselwerk. In 1995 is vrijwel al het houtwerk vernieuwd: de beide deuren aan de linker en rechter zijgevel, de deuren aan de voorzijde (niet de kozijnen), de zoldervloer en de zakgoot met standvinken. De ruimtes binnen hebben plavuizen vloeren, waaronder in ieder geval tegen de achtergevel twee oudere vloeren liggen. De muren zijn van baksteen en beraapt of geschilderd.

Bouwfasen

Bouwfase I - 17^e eeuw

De hoeve Overkamp staat al op de kaart van Van Nispen uit 1673. Daarmee is het oudste bouwdeel te dateren op de 17^e eeuw. Vermoedelijk stond de eerste boerenhoeve min of meer op de plek van het huidige koetshuis. De hoeve had een of twee woonvertrekken met een grote stookplaats en een kelder. Vermoedelijk zaten de schuur en stallen in het verlengde van het woongedeelte. De kelder, twee binnenmuren en de achtergevel zijn hiervan restanten.

Bouwfase II - 1741

In 1741 is de hoeve uitgebreid: er kwam een losstaand woonhuis met twee losstaande schuren - een gebruikelijke bouwvorm in Vlaanderen, Zeeland en Zuid-Holland. Een jaartalsteen in de heul (een brug) wijst op deze verbouwingsfase.

20^e eeuw en 1995

In 1940 werd de grote schuur in het midden geheel verwoest door een bombardement en is vrijwel meteen weer opgebouwd in het kader van de wederopbouwregeling voor boerderijen. Mogelijk heeft ook het koetshuis hier schade van ondervonden. Vanwege gebrek aan bronnen, is hier geen uitsluitsel over te geven. In 1995 is het koetshuis grondig hersteld waarbij veel houtwerk is vervangen.

Bouwhistorische waarden

Het koetshuis heeft hoge bouwhistorische waarde vanwege de historie van de plek als een van de oudste hoeves van Dubbeldam. Het koetshuis herbergt vermoedelijk de oudste restanten van deze hoeve en is daarmee waarschijnlijk minstens 100 jaar ouder dan de woning. De kelder, de binnenmuren en de buitenmuren hebben hoge monumentale waarde, evenals de kap. De zoldervloer, de dubbele deuren (let op, de gehengen van de rechter deuren en het hooiluik hebben hoge monumentale waarde!), de twee deuren links en rechts achter en de schuiframen achter hebben geen bouwhistorische waarde, maar wel monumentale waarde als representant van de muuropeningen die hier in de 17^e eeuw en in 1741 gemaakt zijn. Het gaat hierbij dus om de vorm en de plek en niet om het materiaal.

4. Stedenbouwkundige geschiedenis

Het dorp Dubbeldam

Dubbeldam behoort tot de oudste dorpen van het Eiland van Dordrecht. Al in 1282 is er een vermelding van deze locatie. In de 14^e eeuw is er sprake van een ambacht (een gerechtsgebied of vrije heerlijkheid waar de leenheer een ambachtsman had aangesteld die namens hem het gebied beheerde en er recht sprak). De naam is te herleiden tot de 'dam' die in het riviertje de Dubbel lag. Dubbeldam is samen met vele andere dorpen kopje onder gegaan in de Sint Elisabethsvloed van 1421. Na ca 1550 werd een begin gemaakt met de inpoldering van de ondergelopen gronden. Lange tijd bleef Dubbeldam een klein dorp, dat bestond uit een paar huizen en boerderijen. Pas in 1630 kwam er een kerkje. Het kleine dorp had ongeveer driekwart van het Eiland van Dordrecht in bezit. Vanaf 1871 rukte de grote stad Dordrecht op en annexeerde stukje bij beetje grondgebied van Dubbeldam, totdat het dorp in 1970 geheel aan de gemeente Dordrecht werd toegevoegd.

De Achterweg is een van de oudste straten van Dubbeldam. Al op kaarten uit de 17^e eeuw ligt de straat achter Den Straet weghe naer Dubbeldam en ten noorden van Den Dyck van toude Landt van Dubbeldam, zoals vermeld staat op de kaart van Symon en Cornelis Jansz op de pagina hiernaast.

Google Maps 2016

De hoeve op de kaart

Op deze kaart van Symon en Cornelis Jansz¹ uit 1592 is het land van Dubbeldam al een heel stuk ingepolderd. Enkele huizen staan vermeld, zoals het Huis te Dubbeldam dat hier nog de Blaucamer heette (in de blauwe cirkel). Ongeveer ter plaatse van de latere hoeve Overkamp is een eendenkooi gesitueerd (in de rode cirkel), die eigendom was van Geerte Jorisz Goey. Het dorp Dubbeldam ligt in de groene cirkel.

Ruim 80 jaar later, in 1673, is de hoeve voor het eerst te zien op een kaart van Mattheus van Nispen. Het is een hoeve met een flink stuk grond er omheen. Als we het huis en de omliggende tuin/boomgaard/moestuin bekijken, valt op dat het een veel grotere hoeve was dan de boerderijtjes die in het centrum van het dorp lagen. Het lijkt er sterk op dat het niet zomaar een eenvoudig optrekje was, maar een serieuze hoeve, wellicht een herenboerderij of hofstede. Wie de eigenaar was en wie er woonde (een pachter?) is niet uitgezocht. Hiervoor is een diepgaand onderzoek in de Dordtse archieven nodig, en dat valt buiten dit bouwhistorisch onderzoek. Wel is bekend dat de hoeve rond 1700 toebehoorde aan het nabijgelegen kasteeltje Dordwijk en dat was in bezit van de familie Van de Wall Repelaer.² De boerenhoeve werd bewoond door pachters.

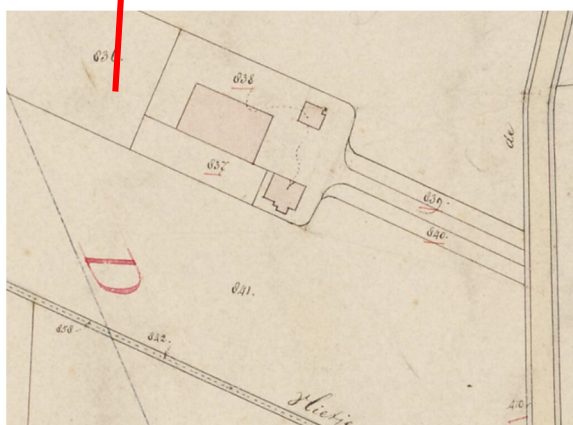
¹ Kaart van de stad Dordrecht en omgeving, vervaardigd door Symon en Cornelis Jansz. Indervelde in 1592, gekopieerd in 1939. In: W. van Wijk. mmv J. Alleblas, Dordt in de kaart gekeken (Zwolle 1995)

² A.P. van den Hoek, Boerderijen en hun bewoners in de Groote Waard. Deel 1: Eiland van Dordrecht (Heinenoord, 2006), p. 251-255.

Kaart van het Eiland van Dordrecht na 1717, vervaardigd door Mattheus De Vries 1717 RAD 551_22042 met rechts een uitvergroete uitsnede: de hoeve te midden van de weilanden, boomgaarden en (moes)tuinen.

De eerstvolgende betrouwbare kaart die we hebben van het gebied, is de Kadastrale Minuutkaart uit 1832. Hierop is te zien dat de hoeve uitgebreid is tot een woonhuis met een grote losstaande schuur en een klein bijgebouwtje dat wij aanduiden als het koetshuis. De hoeve heeft een lange oprijlaan vanaf de Achterweg.

De hoeve was in 1832 in eigendom van Saartje Molendijk, weduwe van Dirk H. van der Linden. Zij bezat ook de landerijen rondom de hoeve: de kavels Sectie A blad 03, 835 t/m 847. Op kavel 837 stond een huis, schuur en erf, de overige waren vijf weilanden, twee boomgaarden, twee bossen en nog een huis met erf en een tuin met boomgaard en weiland erbij. Ook zij zal de hoeve verpacht hebben.

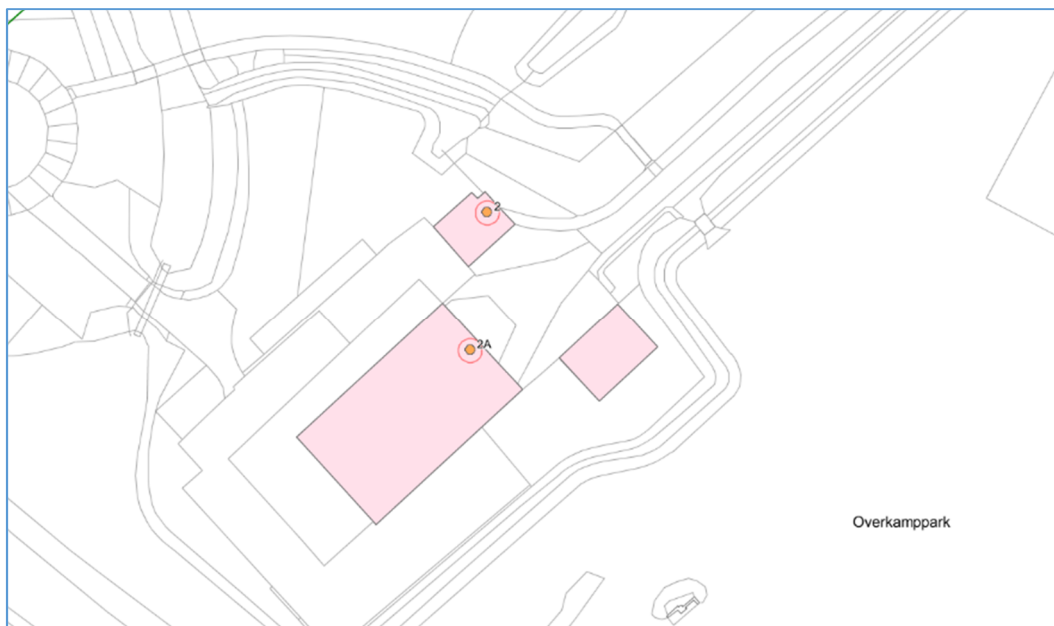

Op deze kaart uit 1847 zijn met enige moeite het koetshuis en het woonhuis te zien. De grote (vlas?)schuur is niet te missen.

In de meidagen van 1940 woedde er een felle strijd tussen Nederland en Duitsland om de Moerdijkbruggen. Ook de stad en het Eiland van Dordrecht lagen in de vuurlinie.

In Dubbeldam vielen slachtoffers en was er veel schade. Onder andere het kasteeltje Dordwijk raakte zwaar beschadigd en ook de hoeve Overkamp kreeg een voltreffer waarbij de grote schuur geheel verwoest werd.

Anno 2016 ziet het boerderijcomplex er zo uit:

Luchtfoto's 2016, gemeente Dordrecht

5. Bewoners- en gebruiksgeschiedenis

Het enige wat we weten is dat er een hoeve was in het laatste kwart van de 17^e eeuw. Hoe oud deze precies is, wie de eigenaar was en wie er woonden, is onbekend.

De hoeve werd vanaf het begin gepacht door boeren. Deze geschiedenis is voor de 17^e en de 18^e eeuw niet uitgezocht. Wie een overzicht wil lezen van de pachters in de 19^e en 20^e eeuw, kan dit naslaan in het boek *Boerderijen en hun inwoners in de Grootte Waard*. Vermeldenswaard is een pachter uit de 20^e eeuw. In 1908 namelijk werd Antonie Valk Jacobusz. de nieuwe pachter. Zijn naam leeft voort in 'Het land van Valk', een nu verdwenen tuinderij ten zuidoosten van Dordrecht.

In 1832 was zoals gezegd Saartje Molendijk eigenaresse, weduwe van Dirk H. van der Linden. In later jaren is de hoeve in eigendom van de familie Van der Wall Repelaer.

In 1975 verkocht Jkh. Van der Wall Repelaer het kasteel Dordwijk met bijbehorende landerijen inclusief de hoeve Overkamp aan de gemeente Dordrecht, die het complex eveneens lange tijd verhuurde. Op dat moment woonde de oude boer Dees nog in de hoeve, hij kon er blijven tot zijn dood. Toen de woning in 1982 vrijkwam, werd de woning wederom verhuurd. De huurder maakt sindsdien ook gebruik van een deel van het koetshuis. De grote schuur is tientallen jaren gebruikt door de afdeling Groenbeheer van de gemeente. Op dit moment is de schuur apart verhuurd.

In 1995 heeft de gemeente het koetshuis een grondige opknopbeurt gegeven, omdat deze in zeer slechte staat verkeerde.

6. Beschrijving en analyse

6.1 Bouwmassa, structuur en constructie

Het koetshuis staat op een vrijwel vierkante grondslag, rechts achterin is een kleine hoek uitgespaard. Het gebouw heeft één bouwlaag onder een omgaand schilddak met middenzakgoot en een verhoogde lijstgevel aan de voorzijde.

Er is een kleine kelder met tongewelf aanwezig.

Het koetshuis is opgetrokken in gele ijsselsteen van 17/18 x 8/9 x 4/5 cm. 10-lagenmaat=51 cm.

Vermoedelijk is het koetshuis op staal gefundeerd.

De voorgevel is vrijwel symmetrisch van opzet met twee grote openslaande dubbele deuren en een hooiluik dat door het dak heen steekt. In de linker- en rechter zijmuren bevindt zich achteraan een deur, in de rechter zijgevel zit één venster, in de achtergevel zitten twee vensters.

Het koetshuis meet 10 x 9 meter, de ruimten op de begane grond zijn ruim 3,55 hoog. De kap is niet opgemeten.

6.2 Exterieur

De kap

Het koetshuis heeft een onbeschoten kap die is gedekt met gesmoorde en enkele rode oud Hollandse dakpannen en is rondom aan de zijgevels en achtergevel voorzien van een moderne zinken goot (1995). De gevel aan de voorzijde heeft een verhoogde lijstgevel met een houten boeiboord, afgewerkt met een zinken kraal.

Het bovenste deel van het hooiluik steekt vanuit de voorgevel met zijwangen en een plat dak in de kap. De zijwangen van het hooiluik zijn bekleed met zink dat om de hoeken van het kozijn is omgeslagen en aan de voorzijde vastgespijkerd.

Ook de achterkant van de lijst van de voorgevel is met zink bekleed en gespijkerd.

De gevels

Rondom is het koetshuis opgetrokken in gele handgevormde ijsselsteen, gevoegd met een kalkvoeg. Alleen de voorgevel heeft daggestrepen, de zij- en achtergevels niet.

De gevels zijn opgetrokken in kruisverband, met een hoekoplossing van drieklezoren in elke tweede koppenlaag en een kop in elke tweede strekkenlaag. Bij de grote deuropeningen en het hooiluik zijn drieklezoren in de koppenlaag verwerkt.

Er zijn diverse bouwsporen van inboetingen en verstoringen in het metselwerk, met name in de zij- en achtergevels:

- Stootvoegen zijn soms vrijwel boven elkaar geplaatst
- Er zit soms een kop in de strekkenlaag, maar niet regelmatig
- Metselwerk is op twee plaatsen vernieuwd in de linker zijgevel, met sporen van bloktanden.
- In de achtergevel zijn enkele klezootjes toegepast.
- Op enkele plekken zijn erg dikke voegen aangebracht.

Bij de beschrijving per gevel wordt dit in teksten en tekeningen toegelicht. Verklaringen zijn moeilijk te geven. Het kan te maken hebben met verbouwingen in het verleden, met oorlogsschade in 1940 of het zijn restanten van de oorspronkelijke bebouwing van de 17^e-eeuwse hoeve.

Van de oorlogsschade zijn geen archieven of fotomateriaal. Omdat de grote schuur volledig is verwoest door het bombardement, is het goed denkbaar dat het koetshuis hier ook schade van ondervonden heeft. Een deel van de bouwsporen is hier zeker op te herleiden, maar niet alles.

De voorgevel

De voorgevel is uitgevoerd als lijstgevel met een borstwering die ongeveer een meter boven de zijgevels uit steekt. Vier gevelankers verbinden de gevel met de kapconstructie: links en rechts zitten ankers met een korte schieter, in het midden twee dubbele ankers (met een lange schieter door twee ogen) die de gevel aan de spantvoeten én de blokkeels verbindt. Het anker links is in 1995 verplaatst: in de muur tekent zich een witte lijn af van eerder schilderwerk van het anker (op oude foto's is het wit). In de gevel zitten net boven de twee deuren dichtzette gaten. Toen in 1995 de gehele zoldervloer vernieuwd moest worden, moesten er gaten in de gevel gemaakt worden om de zware balken naar binnen te krijgen. De dichtzettingen daarvan zijn nog te zien.

Het hooiluik heeft een kozijn met toognagels (vermoedelijk 1741) met een modern houten boeiboord en een luik dat in de 20^e eeuw vernieuwd lijkt te zijn. Alleen de duimgehangen zijn oud, en kunnen goed uit de bouwtijd zijn, 17^e eeuw. Van het klinkstel van het hooiluik is de lichter vernieuwd, de haak waarop deze valt, is veel ouder, datering is lastig. Maar het is aannemelijk dat smeedijzer niet al na 100 jaar vervangen werd, maar hergebruikt. Ook in 1995 zijn deze gehangen gewoon weer hergebruikt op nieuwe houten deuren.

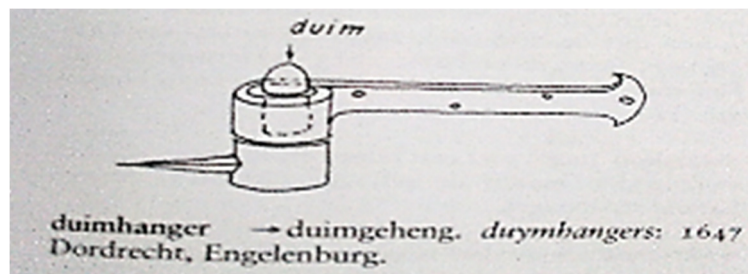

Zoals gezegd zijn er twee grote openslaande deuren, waar voorheen de koetsen en karren in en uit konden rijden. De beide deuren zijn in 1995 vervangen, maar de kozijnen met forse toognagels en de bovenlichten met overhoekse houten spijlen zijn vermoedelijk nog uit 1741. De bovenlichten kunnen aan de binnenkant met uitklapluisen dichtgezet worden. Boven het kozijn is een loden afdekstrip. Aan de voorzijde van de kozijnen is een moderne houten afdeklap geplaatst.

De kozijnen staan op hardstenen gefrijnde neuten met een afgeronde stootrand, afmetingen 28 x 16 x 6⁵ cm (bovengronds). De linker dubbele deur hangt aan moderne gehengen, de rechter deur heeft de oude duimgehangen behouden, uit de 17^e eeuw. De duimgehangen zijn aan de binnenzijde van het kozijn bevestigd met ijzeren spiebouten met een ijzeren spie. Om te voorkomen dat de spie in het hout getrokken wordt, zit er tussen de spie en het hout een vierkante plaat.

Duimgehangen van het koetshuis, rechter deur. Ernaast een afbeelding van het duimgehang van de Engelenburg in Dordrecht, gedateerd op 1647.

De rechter zijgevel

Deze kant van het gebouw is zó dicht begroeid dat het onmogelijk is om een overzichtsfoto te maken. De gevel bestaat uit ijsselstenen in kruisverband, maar erg slordig gemetseld, met hier en daar stootvoegen vrijwel boven elkaar.

Halverwege de gevel is een venster dat in 1995 is dichtgezet met een plaat. De vensteropening is niet uit de bouwtijd van 1741, maar vermoedelijk in 1940 of nog later geplaatst. Achterin de gevel is een deur die leidt naar een gemak (wc). Het schijnt dat dit gemak er nog in zit en nooit is gemoderniseerd.³ Of het uit 1741 is of jonger moet nader onderzoek uitwijzen. De deur is op slot en de ruimte hierachter is ook aan de binnenkant dichtgezet en kon dus niet nader onderzocht worden. Vanwege de dichte begroeiing is ook de uitgespaarde hoek rechts achter niet bekeken en onderzocht. Het is dus niet bekend of deze uit de 17e of 18e eeuw kan zijn.

Hoog in deze gevel zitten vijf ronde uitgezaagde gaten, ca 15 à 20 cm doorsnede. Waar deze voor gediend hebben, is niet bekend. De gaten zaten er al in 1995.

³ Vriendelijke mededeling van Peter Matthieu d.d. 17 oktober 2016, werkzaam bij de gemeente Dordrecht als coördinator verbouwingen. Hij was in 1995 nauw betrokken bij de restauratie van het koetshuis.

De achtergevel

Links een foto uit 1998, behorend bij de Redengevende omschrijving. Rechts een recente foto.

Ook de achtergevel is zó dicht begroeid dat het onmogelijk is om een overzichtsfoto te maken. De achtergevel bestaat uit ijsselstenen, in kruisverband gemetseld, met veel bouwsporen.

De gevel heeft links en rechts twee grote schuiframen met ruitjes in verdeling $4 \times (2+2) = 4$ breed en per schuivend deel 2 hoog. De ramen en kozijnen zijn allemaal vernieuwd bij de renovatie in 1995, conform de toen bestaande toestand.

In het midden is een multiplex kist tegen de gevel gebouwd. Deze is in 1995 geplaatst om de stortkoker van de kelder af te sluiten.

Rechts in de gevel zitten drie gevelankers boven elkaar, die de achtergevel verankeren aan de linker zijgevel.

De bouwsporen zijn weergegeven in een foto waarin de sporen zijn ingetekend. In het midden van de gevel is een verticaal bouwspoor, bestaande uit drieklezoren en koppen die erop duiden dat twee bestaande stukken gevel verbonden moesten worden. Is hier een scheur geweest? Of een opening? Stond er een muur haaks op deze gevel, die verwijderd is?

Het linker en het rechter deel van deze gevel lijken uit dezelfde stenen te bestaan en zijn in hetzelfde verband gemetseld, ook beide met slordige details zoals boven elkaar liggende stootvoegen (dit zijn geen bloktanden). De hoekoplossingen van de vensters zijn op enkele plekken correct uitgevoerd, op andere weer niet. Een verklaring is moeilijk te geven, maar alle bouwsporen wijzen erop dat deze gevel veel veranderingen heeft ondergaan, en dus een van de oudste gevels zal zijn.

Onder de beide vensters is in 1995 nieuw metselwerk ingeboet, omdat er grote gaten in zaten. Er is gekozen voor een passende gele baksteen in ijsselformaat en kleur, met cementvoeg. Ter plaatse van het rechter raam heeft wellicht ooit een deur gezeten (in plaats van de deur die nu in de zijgevel zit wellicht?), wat te zien is aan de dagkanten van het metselwerk: de linker dagkant van het venster heeft een gemetselde hoekoplossing die past bij de gevel, de rechter dagkant is deels afgezaagd. Rechts boven het rechter raam zitten zes klezootjes, die een aanwijzing zijn dat hier mogelijk een kleiner venster heeft gezeten.

De linker zijgevel

De linker zijgevel is een vrijwel geheel blinde gevel met alleen links in de hoek een vernieuwde deur (1995). De gevel wordt beëindigd met een zinken goot en maar liefst 8 muurankers, die de goot en de (vernieuwde) strijk balk aan de gevel verankeren.

Er zijn bouwsporen te zien van dichtzettingen en herstellingen uit verschillende perioden. Links naast de deur is te zien dat er verschillende soorten bakstenen zijn toegepast: de hoekstenen zijn nog onderdeel van de (vermoedelijk oudste) achtergevel, terwijl de stenen bij de dagkant van de

deur jonger zijn en een latere wijziging zijn. Boven en rechts van de deur is nog veel recenter metselwerk strook met een cementvoeg en een rij klezoortjes. Dit hoort bij de verbouwing van 1995. Dit recente metselwerk rechts naast deze deur sluit aan op ouder muurwerk met een weinig voorkomend metselverband: het kruisverband heeft een verticale strook van een drieklezoor in de koppenlaag en een kop in de strekkenlaag. Dit duidt op een hoekoplossing. Er zat hier ooit dus een hoek óf een bredere deur. Ook op de hoek met de voorgevel is dezelfde oplossing toegepast. Het is opmerkelijk, omdat men gewoonlijk voor hoekoplossingen bij kruisverband een drieklezoor toepaste in de *strekkenlaag* en niet in de *koppenlaag*. Van de drieklezoor wordt over het algemeen aangenomen dat deze pas rond 1700 werd toegepast in Nederland en dan in de strekkenlaag. Recent onderzoek in Leiden heeft aangetoond dat drieklezoren in de hoekoplossing al algemeen werden toegepast in de 17^e eeuw. Ook de verwerking van een kop en drieklezoor in de koppenlaag kwam daar voor, zij het dat het in Leiden in staand verband is toegepast en op het Eiland van Dordrecht in kruisverband.⁴

Het middelste deel bestaat uit metselwerk in kruisverband zonder verstoringen – zie het oranje kader. De steen is iets kleiner dan de bakstenen links en rechts en iets lichter en meer oranje van kleur. Ter plaatse van de rode lijn is een strakke verticale bloktand. De bakstenen rechts hiervan zijn afgekapt, links netjes in een hoekverband gemetseld. Dat betekent dat het rechter deel beschadigd is geweest en dat het linker deel er tegenaan is gezet. Rechts is dus ouder dan links. Deze wijzigingen zijn niet uit 1995, mogelijk uit 1940.

⁴ E.Orsel, digitale publicatie: <http://www.bouwhistorie.nl/sites/default/files/Vroegedrieklezoren--E.D.Orsel2008.pdf>

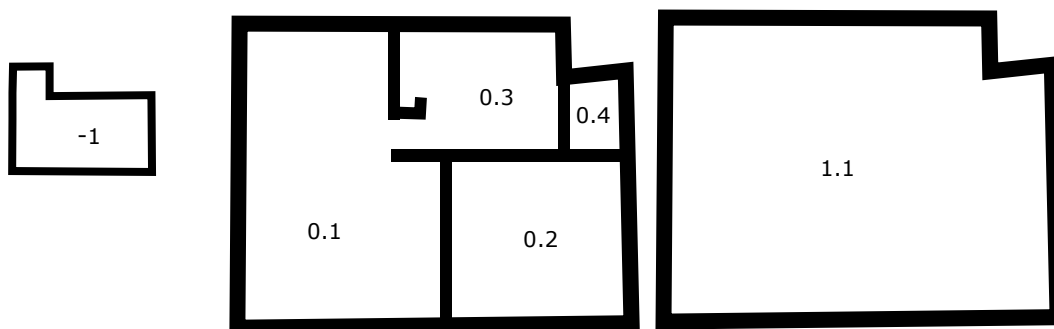
Linksboven: In 1995 is de deur en het kozijn geheel vervangen en is het kalf een stuk hoger geplaatst ten behoeve van een betere doorgang. Rechts ernaast is de 18^e-eeuwse hoekoplossing nog zichtbaar van drieklezoren in de koppenlaag en een kop in elke tweede strekkenlaag.

Rechtsboven: bloktand.

Links: Een oud bouwspoor, mogelijk 1741, toen er tegen de bestaande achtergevel een nieuwe zijgevel werd gezet.

7.3 Interieur

Ruimtenummering

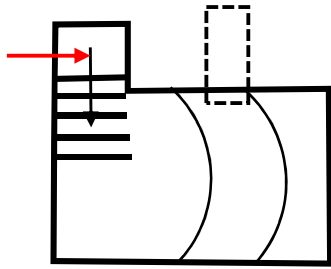
Kelder

Begane grond

Kap

7.3.1 Kelder

Ruimte -1 De kelder

Onder het vertrek rechts achter (0.3) bevindt zich een kelder. Het is een gemetselde kelder met tongewelf van ca 360 x 200 cm en meer dan 160 cm diep. De kelder is iets kleiner dan de bovengelegen ruimte (0.3) en ligt ca 100 cm vóór de achtergevel. Omdat er zand, puin en water in de kelder liggen, kon de bodem niet nauwkeurig gemeten worden. Het is ook niet bekend of en waarmee de vloer van de kelder betegeld is.

In het gewelf voert een (stort?)koker naar de achtergevel. Deze kon niet onderzocht worden. De keldermuren bestaan uit gele ijsselstenen, het gewelf is in bloesemsteen opgebouwd en gepleisterd. Van de keldertrap zijn zes treden zichtbaar, maar onder het puin zullen er nog 3 à 4 zitten. De trap bestaat uit gele ijsselstenen, met strekkenmaat 16/17 cm.

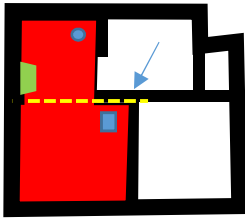
De kelderingang heeft aan de korte/kopse kant een bakstenen muur met kleine rode bakstenen, formaat 16/17, dus van de oudste bouwfase. De ingang naar de kelder in ruimte 0.3 zit rechts en is geheel gemoderniseerd: er is alleen een vurenhouten kozijn, een deur ontbreekt. De linker zijmuur van de kelder is tevens de gemene muur met ruimte 0.1 achterin. Deze muur staat koud tegen de achtergevel aan en die is doorgepleisterd achter de binnenmuur. Dat doet vermoeden dat deze muur een recente muur is en dat de kelder in oorsprong (17^e eeuw) haar ingang aan deze zijde had (bij de rode pijl).

De kelder gezien vanaf het trapje. Links is de stortkoker zichtbaar. De keldertrap.

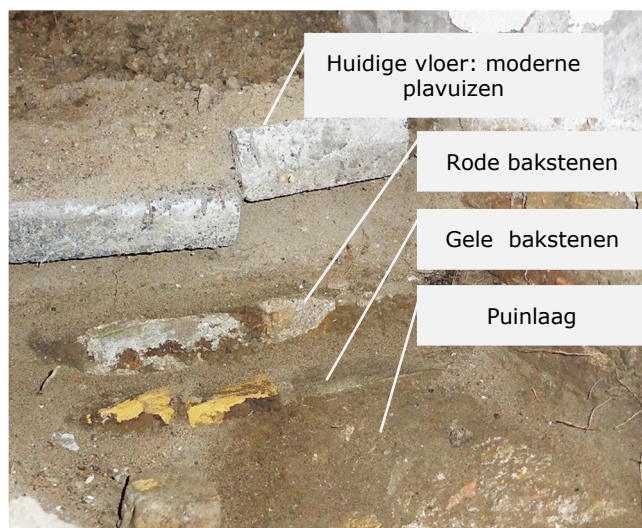
7.3.2 Begane grond

Ruimte 0.1 Linksvoor

De ruimte heeft een L-vormig grondplan. Links achter is een buitendeur, in de achtergevel is een schuifvenster, rechts achter biedt een doorgang (deurkozijn zonder deur) toegang tot ruimte 0.3 en 0.4 en de kelder. Op ongeveer 525 cm uit de voorgevel is rechts een restant van een binnenmuur (blauwe pijl). Deze is in 1995 afgezaagd, omdat de muur in erg slechte staat was. Toen is ook het restant van het rookkanaal verwijderd. Het gesloopte deel van deze muur is opgevangen met een onderslagbalk (gele stippellijn) die rechts op het nog bestaande muurdeel rust en links op een nieuw gemetselde penant tegen de linker buitenmuur. In deze ruimte is tevens een open gat naar de zolder (blauwe vierkant). Hier is geen trap.

Op de vloer liggen moderne plavuizen. In de rechter achterhoek (blauwe stip) is een klein onderzoek gedaan naar mogelijke oudere vloeren. Onder ca 10 cm wit zand zitten inderdaad twee oudere vloeren: de bovenste bestaat uit rode bakstenen, de onderste uit gele bakstenen. Daaronder lijkt een puinlaag te zijn.

De muren zijn gepleisterd waarbij er een hoge plint (ca 1 meter) zwart geschilderd was, deze plint is nauwelijks meer zichtbaar. Pleister en verf zijn verouderd en laten los, waardoor bakstenen en metselverbanden zichtbaar worden.

Baksteenformaten $17\frac{5}{8} \times 11\frac{1}{4} \times 4\frac{1}{4}$. 10-lagenmaat = 51 cm.

De linker zijmuur/buitenmuur buikt enigszins uit, waardoor de strijkbalk van de zoldervloer (een moderne balk) kiert en met twee staartankers en vijf geschroefde ankers of bouten vastgehouden moet worden aan de zijgevel. Tot 1995 zat aan de linker kant van deze muur de schoorsteen/stookplaats (zie het groene vlak in de tekening).

In de hoek bij de dubbele deuren is een elektrakast uit 1995. In de hoek bij de achtergevel is de buitendeur. Rechts tegen het kozijn zitten de drie staartankers van de achtergevel (zie beschrijving achtergevel), die eveneens uit de bouwtijd (17^e eeuw) kunnen zijn.

De achtermuur is gepleisterd en heeft nog veel sporen van zwarte verf.

Het voorste deel van de rechter muur (gemene muur met ruimte 0.2) bestaat uit rode bakstenen van kleiner formaat, 16/17 x 8/9 x 3⁵/4. 10-lagenmaat = 46 cm. Deze muur behoort bij de oudste bouwphase, toen hier nog de boerenhoeve stond. Bovenin is een stroomlaag, die erop kan duiden dat de oorspronkelijke hoeve lager was en dat deze muur opgehoogd is bij de verbouwing in 1741.

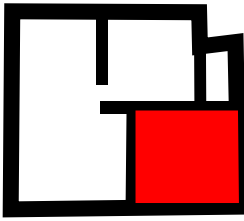
Haaks hierop staat het restant van de binnenmuur die de ruimtes 0.1, 0.2, 0.3 en 0.4 van elkaar scheidde.

De dubbele deuren meten samen 286 x 340 cm. Kozijnen zijn 28 x 28 cm. In de kozijnen zijn onderaan de gaten zichtbaar van de spiebouten die hier ingezeten hebben. In ruimte 0.2 zijn deze nog wel aanwezig. Onderaan zijn de kozijnen aangeheeld. Halverwege zijn links en rechts L-vormige sleuven of kepen in het hout gemaakt, waar in het verleden een sluitbalk in gehangen kon worden. Ernaast is een smeedijzeren nagel. De deuren worden nu gesloten met schuifpennen.

Bouwhistorische opname van het koetshuis van de Hoeve Overkamp, Achterweg 2a te Dordrecht
Gemeente Dordrecht Vakteam Erfgoed C. Weijs
Oktober 2016

Ruimte 0.2 Rechtsvoor

De ruimte is rechthoekig en meet ca 450 x 525 cm en is ca 357 cm hoog. Aan de voorzijde is de ruimte ontsloten met grote dubbele deuren. De deuren zijn modern (1995), het kozijn uit 1741 en de gehengens mogelijk uit de 17^e eeuw. In de rechter muur is een dichtgezet venster, in de achtermuur (een binnenmuur) is een eveneens dichtgezet venster (1995).

Op de vloer liggen moderne plavuizen. Het is goed mogelijk dat er een of twee oudere vloeren onder liggen, omdat die in de ruimte 0.1 is aangetroffen. Nader onderzoek is gewenst.

Alle vier de muren zijn gepleisterd met een hoge zwart geschilderde plint (ca 1 meter). Pleister en verf zijn verouderd en laten los, waardoor bakstenen en metselverbanden zichtbaar worden.

In het midden van de ruimte is een onderslagbalk aangebracht die met staartankers is bevestigd aan de buitenmuur en de tussenmuur. In deze onderslagbalk zitten twee smeedijzeren krammen waartussen een uitsparing voor een as – mogelijk van een karntredmolen⁵. Deze is zwartgeblakerd. Deze balk is niet vervangen in 1995, mogelijk is het een van de laatste overgebleven balken uit 1741. De balklaag en de vloerdelen van de zolder zijn vernieuwd.

In de rechter muur is een dichtgezet venster. Omdat er grote kasten en een tafel voor staan, kon dit niet nader onderzocht worden.

⁵ E. Koldewij (red), Binnen bij boeren. Wonen en werken in historische boerderijen (Zwolle 2007)

De achtermuur is de binnenmuur die de vier ruimten van elkaar scheidt. Het rechter deel hiervan scheurt los van het linker deel en helt enigszins naar voren. Deze scheur zat er al in 1995. Dit deel is koud tegen de rechter buitenmuur gemetseld, wat kan duiden op een latere toevoeging. Het is ook mogelijk dat alleen het losgescheurde deel van deze binnenmuur een latere toevoeging is. In dat geval zou het linker deel van die muur ouder zijn en zou het kunnen betekenen dat de oorspronkelijke hoeve hier eindigde en dat het rechter deel (inclusief gemak) in 1741 is aangebouwd.

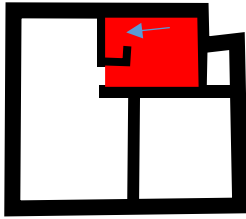
Net niet in het midden is een breed venster van 152 x 38 cm, met toognagels in de bovendorpel. Deze bovendorpel is iets forser dan de overige drie kozijndelen, vermoedelijk duidt dit op hergebruikt materiaal.

De linker muur bestaat uit rode bakstenen van klein formaat, 16/17 x 8/9 x 3⁵/₄. 10-lagenmaat = 46 cm. Op deze muur zitten vele lagen stucwerk, wat duidt op hoge ouderdom. De dubbele deuren meten samen 286 x 340 cm. Kozijnen zijn 28 x 28 cm. Ook hier zijn inkepingen gemaakt om de deur van binnenuit met een balk te kunnen afsluiten.

Ruimte 0.3 Middenachter

De ruimte is rechthoekig en meet ca 430 x 305 cm. De ingang naar de kelder meet ca 93 x 192 cm. Ruimte 0.3 is alleen bereikbaar via een doorgang met kozijn (zonder deur) vanuit de grote ruimte links (0.1). Links in de hoek is de ingang naar de kelder (bij de blauwe pijl).

In de achtergevel is een groot schuifvenster uit 1995. De rechter muur is blind. Hierachter bevindt zich ruimte 0.4.

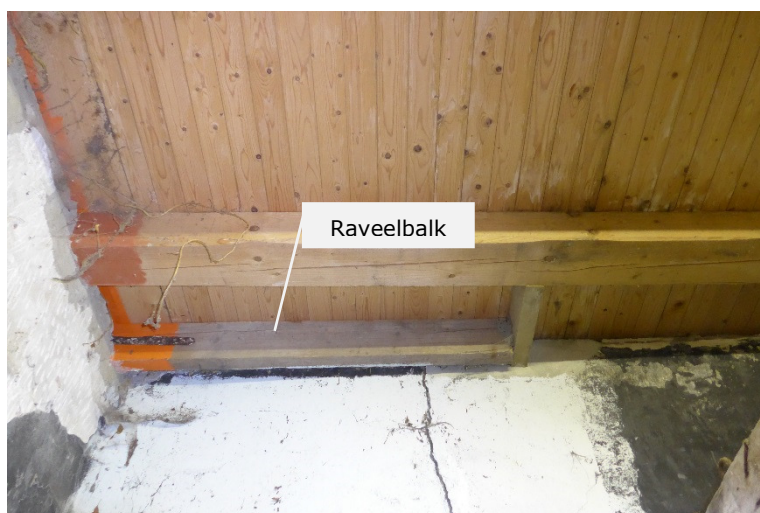
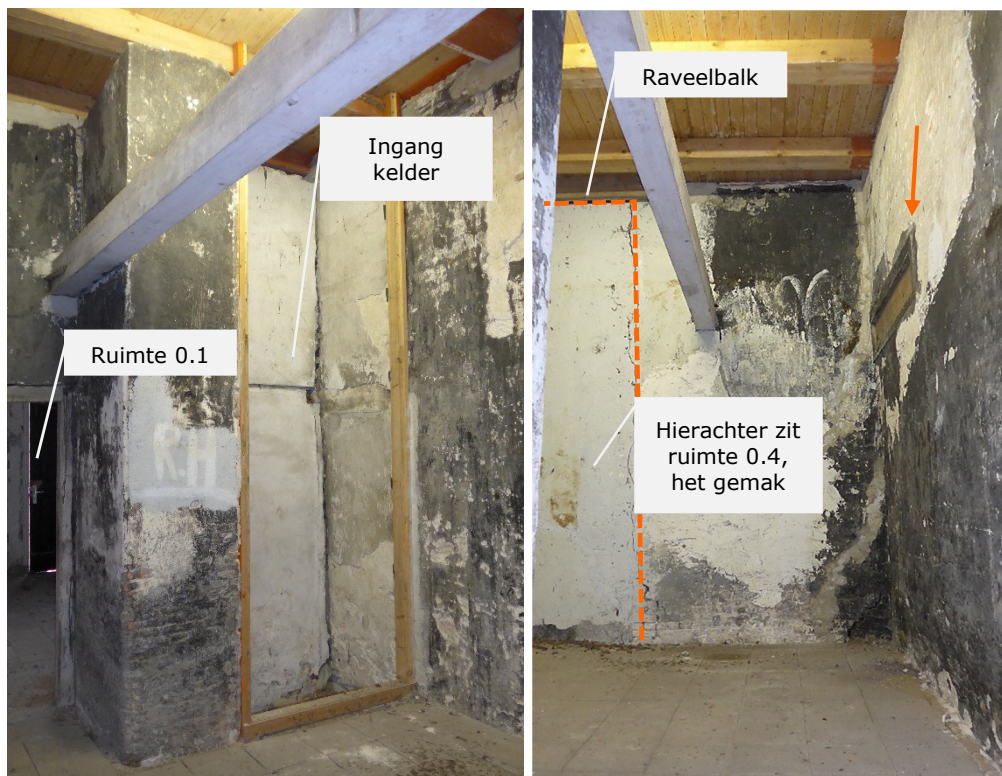
Op de vloer liggen moderne plavuizen. Het is goed mogelijk dat er een of twee oudere vloeren onder liggen, omdat die in de ruimte 0.1 is aangetroffen. Nader onderzoek is gewenst.

Alle muren zijn gepleisterd en zwart geschilderd. De muur van de kelder is aan de hoek afgerond van slijtage. De muur heeft een klein baksteenformaat van 16/17 cm. Dit is waarschijnlijk een van de restanten van de oude boerenhoeve.

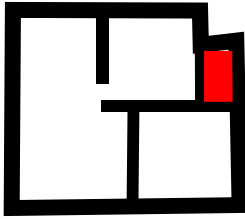
In de tussenmuur naar ruimte 0.2 is het houten kozijn zichtbaar (oranje pijl). In de muur rechts is te zien dat er een doorgang is dichtgezet (stippellijn). De zoldering heeft hier een raveelbalk.

De achtermuur vertoont veel sporen van herstelwerkzaamheden.

Van links naar rechts in deze ruimte ligt een balk op ongeveer 2 meter boven vloerniveau. In deze balk zitten dezelfde smeedijzeren krammen en een uitsparing voor een as als in de balk in ruimte 0.2. De reden van de balk die door de ruimte loopt, is niet bekend, maar het zou te maken kunnen hebben met karnen van melk: hiervoor gebruikten boeren vaak een tredmolen waar een hond in liep. Het was dan een kleine karmolen waarvoor de balk laag geplaatst moest worden. Alleen is het merkwaardig dat er twee balken zijn, in twee verschillende ruimten. Voor karnen is dat weer minder logisch. Verschil met de balk in ruimte 0.2 is dat deze een kwartslag gedraaid is en de krammen en de as aan de bovenkant zitten. Mogelijk is de balk een kwartslag gedraaid bij de opknapbeurt in 1995.

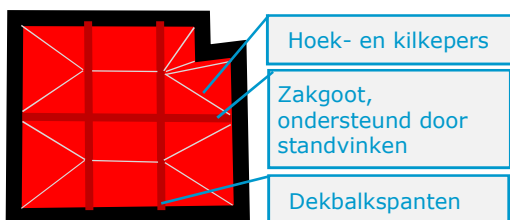
Ruimte 0.4 Rechtsachter

Deze ruimte is niet onderzocht. De deur aan de rechter buitengevel is gesloten en van binnen is de ruimte dichtgemetseld. Nader onderzoek is noodzakelijk voordat hier verbouwingsplannen voor gemaakt worden. Mogelijk zijn hier sporen van de oorspronkelijke boerenhoeve te vinden.

De heer Matthieu wist te vertellen dat hier een gemak zit, met een houten plank.

Ruimte 1.1 Zolder

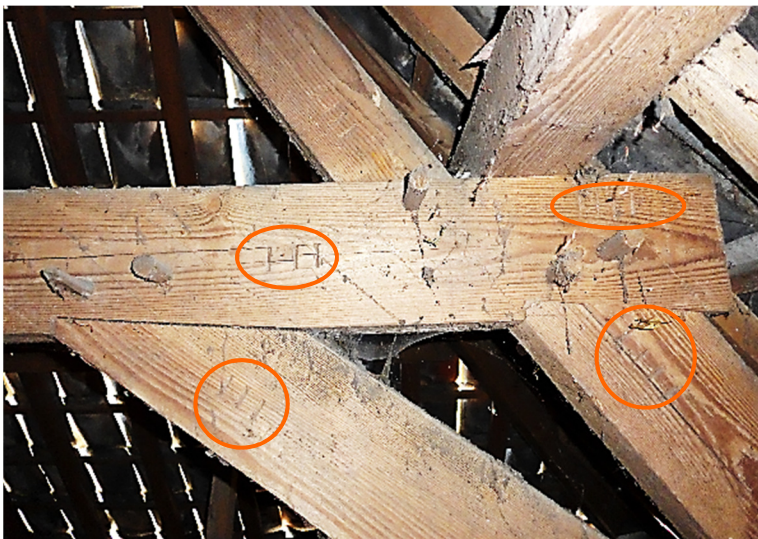
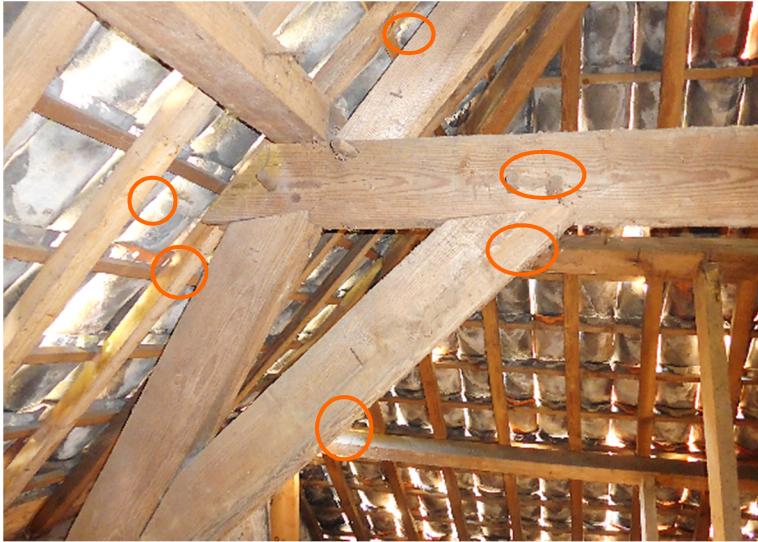
Het koetshuis heeft een kapconstructie die is opgebouwd uit twee dekbalkspanten die van voor naar achter de lengte van beide kappen overspannen. Hierop rusten twee driehoeksspanen met daartussen een zakgoot die ondersteund wordt door standvinken zonder korbelen.

Op de dekbalken rusten flieringen. Verder wordt het hele dak gedragen door gordingen. Tegen de onderste gordingen en de flieringen is in 1995 nog een extra hulpconstructie aangebracht van dubbele schoren die in op de vloer gespijkerde balken steken. Dit was nodig omdat de flieringen en gordingen doorzakten.

De beide lange spanen zijn gepend met lange toognagels. De korbelen zijn onderaan gespijkerd met elk vijf smeedijzeren nagels. Het spant aan de linker kant heeft kleine gehakte telmerken I, II III, IIII die niet de spanen nummeren, maar de spantonderdelen.

Het is een onbeschoten kap. De gehele kap is van grenenhout. In 1995 zijn de vloer, de zakgoot, de standvinken en enkele sporen en panlatten vervangen waar nodig. De hoekkeper rechts achterin is ongewijzigd gebleven.

Bouwhistorische opname van het koetshuis van de Hoeve Overkamp, Achterweg 2a te Dordrecht
Gemeente Dordrecht Vakteam Erfgoed C. Weijs
Oktober 2016

7. Bouwgeschiedenis en bouwfasen

7.1 Bouwfase I – voor 1673

Nu alle bouwsporen zo goed mogelijk in kaart gebracht zijn, is het enigszins mogelijk om een beeld te vormen van de bouwhistorische ontwikkeling van de boerenhoeve.

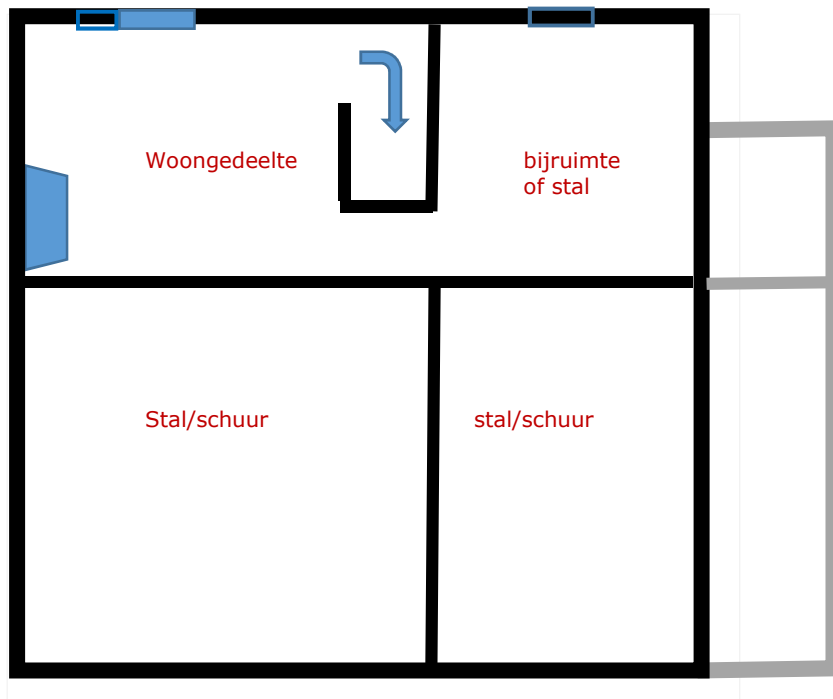
Al in 1673 stond er een hoeve aan de Achterweg. Of er toen al een schuur en koetshuis waren, is niet bekend en niet aannemelijk. Op de kaart van Van Nispen staat alleen een hoeve; nu zegt dat niet zoveel, want deze kaarten zijn voor huizen niet betrouwbaar.

Het bouwhistorisch onderzoek hierboven heeft aangetoond dat er ter plaatse van het huidige koetshuis een ander gebouw gestaan moet hebben. Van dat gebouw zijn nu nog een kelder met tongewelf, enkele binnenmuren en de achtergevel over. Tot 1995 had het gebouwtje bovendien ook een schoorsteen. Hier was dus een stookplaats.

Het feit dat er een oudere kelder is en een schoorsteen en het feit dat het een losstaand huisje betreft, doet sterkt vermoeden dat ter plaatse van het huidige koetshuis de oorspronkelijke 17^e-eeuwse hoeve gestaan heeft. Een kelder werd namelijk nooit in een bijgebouw, zelfs niet in een bakhuis of zomerhuis, gebouwd.⁶ Stenen hoeves en stenen kelders kwamen vrij veel voor in Holland en Zeeland. De stookplaats zat in het woonvertrek. Vaak had een hoeve een zomer- en een wintervertrek, die dus niet gelijktijdig gebruikt werden. In het wintervertrek zat de stookplaats.⁷ Van daaruit kon de pachter de kelder bereiken. De ingang van de kelder zat in het huidige vertrek 0.1 en was tegenover de huidige ingang in 0.3 gesitueerd. We weten dit, omdat een deel van de tussenmuur secundair blijkt te zijn. De woonkamer had mogelijk een buitendeur ter plaatse van de huidige zijdeur en er was een raam in de huidige achtergevel, dat kleiner geweest moet zijn dan het huidige. Dit lezen we af aan de dagkanten en de klezoren in het huidige grotere raam in de achtergevel. Er is ook een andere indeling mogelijk: vanwege de typerende hoekoplossing aan de linker kant van het huidige venster, zou het ook kunnen dat er een deur met klein raam ernaast zat. Ook in het vertrek boven de kelder zal een klein venster geweest zijn. Deze ruimte is bereikbaar geweest vanuit de woonkamer, wat te zien is aan de afgesloten hoek van de muur rondom de kelderingang. Hier zal eveneens een doorgang geweest zijn naar het stalgedeelte, dat lag waar nu de beide koetsruimten zijn (0.1 en 0.2). Hoe deze eruit gezien hebben, is niet meer te achterhalen, omdat deze buitenmuren in 1741 vervangen zijn. De dwarsgelegen binnenmuur zou ook secundair kunnen zijn. Boerenhoeves hadden in de 17^e eeuw een woonruimte (soms onderscheiden in een zomer- en winterdeel), een stal en opslagplek. Wonen en werken liepen door elkaar heen. Klussen zoals karnen en reparaties gebeurden lange tijd in het woonvertrek. Pas in de 18^e eeuw kwam hier langzaam verandering in.

⁶ Vriendelijke mededeling van Judith Toebast, boerderijenspecialist bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, d.d. 13 oktober 2016

⁷ Binnen bij boeren, p. 13-15

Mogelijke indeling van de boerenhoeve uit de 17^e eeuw. In grijs is de huidige contour aan de rechter zijde aangegeven. De vorm en grootte van de stallen is uiterst onzeker, omdat deze nu geheel uit 1741 zijn.

7.2 Bouwfase II - 1741

Het grootste deel van de hoeve en het koetshuis bestaat uit gele hand-gevormde IJsselsteentjes, aan de voorzijde met daggestreep. Een steentje in de heul vermeldt het jaartal 1741 (een heul is een boogbrug, in dit geval over de sloot langs de Achterweg). Deze steen verwijst, zoals zo vaak, niet naar een stichtingsjaar, maar een

verbouwingsjaar. De kleine en vermoedelijk verouderde en verwaarloosde hoeve werd misschien omgebouwd tot een koetshuis en de pachter kreeg een nieuw losstaand woonhuis met een grote schuur. Of het koetshuis ook in 1741 daadwerkelijk als koetshuis is gebouwd, is de vraag. Een koetshuis bij een boerenhoeve is niet gebruikelijk. Het is niet aannemelijk dat het bedoeld was als koetshuis voor de bewoners van Dordwijk (waarbij de pachter van de hoeve Overkamp tevens koetsier zou zijn), want Dordwijk had al een hoeve én koetshuis op het eigen terrein. Waarschijnlijker is dat de melkverwerking vergroot werd, dat er een betere karnmolen kwam en dat de kelder gebruikt werd als koele opslag voor de melk en melkproducten. In de 18e eeuw ontstond er een groeiende scheiding tussen wonen en het bedrijfsgedeelte. Dat is in de hoeve Overkamp niet anders geweest.⁸

Met deze bouwwijze behoort de hoeve tot de zogenaamde Vlaams-Zeeuwse boerderijengroep. Deze hoeves kenmerken zich door een losstaand woonhuis met grote schuur en soms een bakhuis. Vooral de bedrijven waar vlas verbouwd werd, hadden zeer hoge schuren. Omdat ook dit bedrijf een grote schuur heeft, is het goed mogelijk dat er vlas verbouwd werd.⁹

De stookplaats bleef behouden, want de schoorsteen heeft tot 1995 op het dak gestaan. De vloer werd betegeld met gele bakstenen en later opgehoogd met iets grotere gebakken tegels.

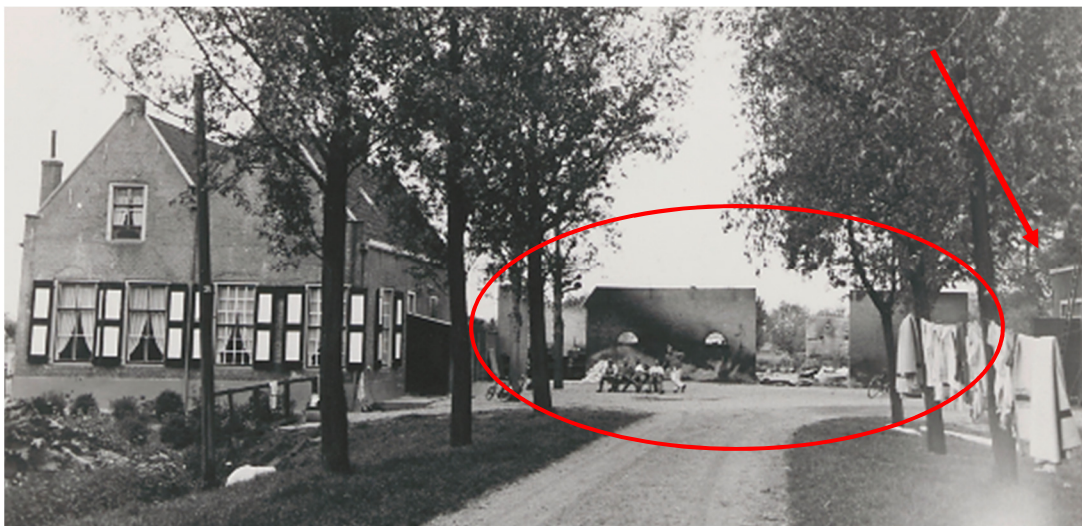
De oude hoeve lijkt kleiner en lager geweest te zijn dan het huidige koetshuis. De restanten van de oude muren zijn opgehoogd en ingekast in de nieuwe muren. Het koetshuis had (tot 1995) geen goten, het regenwater liep gewoon vanaf het dak op de grond. Waarom het koetshuis niet geheel vierkant is, maar een hoekje uitgespaard heeft in de rechter achterhoek, is nog niet duidelijk.

⁸ Binnen bij boeren, p. 15-17

⁹ Dr. E.J. Haslinghuis en ing. H. Janse, Bouwkundige termen. Verklarend woordenboek van de westerse architectuur- en bouwhistorie (Leiden 2005), p. 85

7.3 Bouwfase III –1940 en 1995

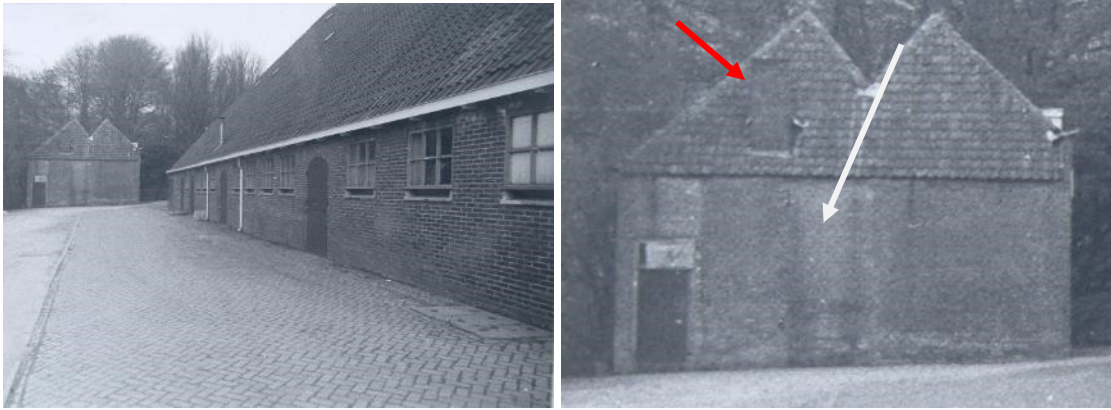
De bebouwing uit 1741 vormt nog steeds het belangrijkste deel van de woning en het koetshuis. De schuur uit 1741 is verwoest in de meidagen van 1940. Van deze schade is één foto bekend. Hierop is te zien dat de schuur volledig in puin ligt (in de cirkel). Rechts ernaast is een klein stukje te zien van het koetshuis (bij de pijl). Aan de zijde van het plein is het koetshuis niet beschadigd. Maar bouwsporen (twee dichtzettingen) aan de linker zijkant van het koetshuis, doen vermoeden dat het toch enige schade heeft opgelopen.

De hoeve vlak na het bombardement, 1940 RAD 552_316308

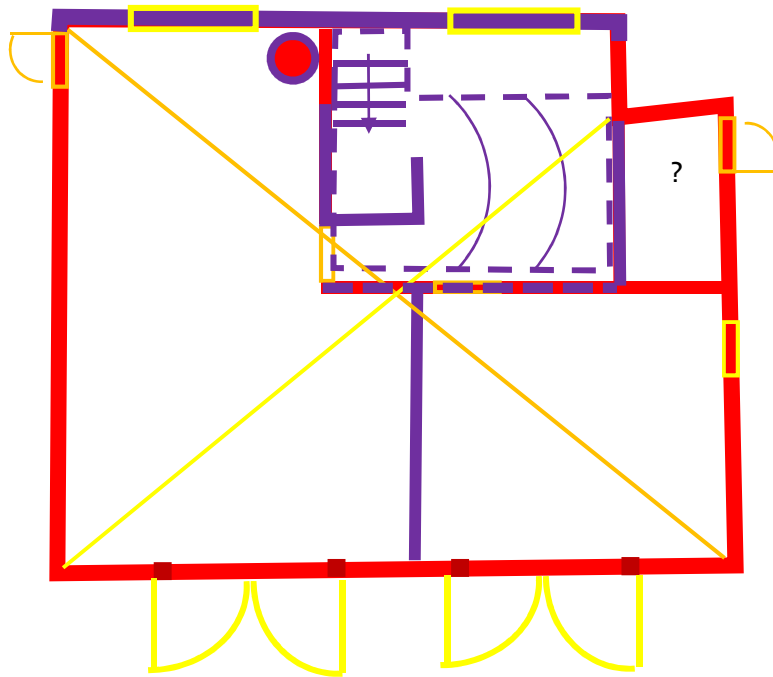
Het koetshuis gezien vanaf de voorkant. RAD 552_304639, fotograaf J.G. Buunk, 1982.

Op deze foto staat de nieuwe schuur die in 1940 na het bombardement is gebouwd (RAD 552_304638, J.G. Buunk 1982). Op de achtergrond (detailuitsnede rechts) de linker zijkant van het koetshuis met bouwsporen, mogelijk als gevolg van het bombardement. Op deze foto is ook de grote schoorsteen nog te zien (rode pijl). De deur heeft hier nog het kalf op de oorspronkelijke plek zitten. In 1995 is dit verhoogd.

Toen de gemeente Dordrecht het complex aankocht in 1975 werd er niets gewijzigd. Rond 1982 kreeg de woning een nieuwe huurder die het flink opknapte. Pas in 1995 werd de noodklok geluid voor het koetshuis en werd het opgeknapt. Bij deze reparatie is veel houtwerk vervangen en zijn scheuren met cementmortel dichtgezet. Ook zijn alle deuren en de ramen vervangen en kozijnen aangeheeld waar nodig. De oorspronkelijke gehengen uit de 17^e eeuw bleven in de rechter deur behouden, die van de linker deur zijn vervangen. In de kelder met tongewelf, die toen al vol met water stond, werd ca 40 cm zand gestort. In deze tijd moet ook de schoorsteen zijn verwijderd. Het koetshuis kreeg zinken goten rondom. Bij deze opknapbeurt is ook het dak waar nodig vernieuwd.

7.4 Mogelijke fasering van de boerenhoeve/koetshuis

	Vóór 1673: achtergevel, de tussenmuur, kelder met trap en muur rechts achter
	1741: Casco en vloeren. Bruine vierkant duidt op kozijnen.
	Onder de plavuizenvloer liggen twee oudere vloeren, 17 ^e eeuw en 1741.
	1940: deuren linker en rechter zijgevel, delen van de kapconstructie.
	1995: delen kapconstructie en zoldervloer, vensters achter en zijkant, deuren.
	Gemak. Niet bekeken.

8 Waardering

8.1 Toelichting

Het hierboven beschreven en gedocumenteerde onderzoek vormt de basis voor de waardestelling. De drie niveaus van monumentwaarden die in de waardestelling zijn toegekend, zijn gebaseerd op dat onderzoek.

Voor de waardestelling wordt gebruik gemaakt van drie categorieën waarden:

Hoge monumentwaarden - van wezenlijk en onlosmakelijk belang voor de structuur en de betekenis van het gebouw en zijn bouwhistorische ontwikkeling. Behoud is noodzakelijk. Bij schade en herstel moet het oorspronkelijke materiaal zoveel als mogelijk behouden blijven.

Positieve monumentwaarden - alle onderdelen die van belang zijn voor de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebouw. Behoud is gewenst, maar aanpassingen of veranderingen zijn mogelijk, mits het onderdeel wel herkenbaar blijft en de reden van wijziging goed onderbouwd is. Soms kan hergebruik of herplaatsing een optie zijn.

Neutrale monumentwaarden - onderdelen die niet of nauwelijks van bouwhistorische waarde zijn voor de ontwikkelingsgeschiedenis van het pand. Ze hebben relatief weinig belang voor de structuur en de betekenis van het pand. Vervanging is mogelijk.

Storende onderdelen - hieronder vallen onderdelen die een aantasting vormen voor het oorspronkelijke concept, de historische architectuur, bouwhistorische waarden. Deze onderdelen kunnen storend zijn voor de ruimtewerking of detaillering. Verwijdering is aanbevolen.

Elk van deze deelwaarden wordt getoetst aan de hand van de criteria gaafheid (authenticiteit) en zeldzaamheid.

Gaafheid - van de boerenhoeve uit de 17^e eeuw zijn enkele bouwdelen bewaard gebleven, waarvan de kelder met tongewelf ongeschonden is. De verbouwing in 1741 tot bijgebouw, mogelijk koetshuis, heeft de hoeve onherkenbaar gemaakt en het bestaan van de hoeve op deze plek is in de vergetelheid geraakt. Vanuit cultuurhistorisch perspectief is het een belangrijke vondst dat de hoeve op deze plek is teruggevonden.

Het casco uit 1741 heeft de tijd redelijk doorstaan. Achterstallig onderhoud heeft gezorgd voor een aantal aanpassingen en vervanging van met name houten onderdelen. Toch is deze fase nog herkenbaar en redelijk gaaf. De reparaties die in 1995 zijn uitgevoerd, zijn met zorg gedaan, waarbij aandacht is geweest voor behoud van stijl en materiaal.

Unieke waarde - Vanaf de 17^e eeuw is er sprake van een boerenhoeve Overkamp op deze plek. In 1741 is deze uitgebreid tot losstaande woning met twee schuren. Dit is de typische bouwstijl voor boerderijen in het Zeeuws Vlaamse en Zuid Hollandse gebied. Toch zijn er niet veel van deze boerenhoeves meer op het Eiland van Dordrecht en op Dubbeldam. Ook de ligging in het park van Dordwijk maakt de plek en de gaafheid van het complex uniek.

Algemene cultuurhistorische waarden - Het feit dat de boerenhoeve uit de 17e eeuw dateert, betekent dat het een van de eerste hoeves was die na de Sint Elisabethsvloed herbouwd is op het nieuw drooggelegde land. Het is, als één van de oudste boerenhoeves van Dubbeldam, een belangrijke schakel in de historie van het dorp. Het koetshuis herbergt vermoedelijk de oudste restanten van deze hoeve en is daarmee waarschijnlijk minstens 100 jaar ouder dan de huidige woning. De hoeve ligt in het park Dordwijk, een belangrijke historische plek op het Eiland van Dordrecht.

Ensemblewaarden - Het koetshuis vormt een belangrijk en onlosmakelijk onderdeel van het boerderijcomplex Overkamp. Juist ook omdat hier de restanten gevonden zijn van de oorspronkelijke hoeve, is het een onmisbare schakel in de gebouwde geschiedenis van deze plek.

Architectuurhistorische waarde – De redelijk gaaf gebleven architectuur die typerend is voor de 18^e eeuw, plus de restanten van de oorspronkelijke hoeve maken dat het koetshuis een positieve architectuurhistorische waarde heeft.

Bouwhistorische waarde - Het koetshuis geeft een goed beeld van de bouwgeschiedenis vanwege het materiaalgebruik (verschillende soorten baksteen en verschillende soorten metselverbanden) en in de constructiewijzen (kelder- en kapconstructies) in de 17^e en 18^e eeuw. De restanten van de oorspronkelijke hoeve (enkele muren, een deel van de vloer en de kelder) geven inzicht in de bouwwijze van boerenhoeves in de 17^e en 18^e eeuw op het Eiland van Dordrecht. Vanwege deze afleesbare historische gelaagdheid en het inzicht in de geschiedenis van de bouwtechniek op het Eiland van Dordrecht, heeft het koetshuis hoge waarde.

Waarden vanuit de gebruikshistorie - Het belang vanuit gebruikshistorie zit in het feit dat de hoeve in 1741 verplaatst is en dat deze plek een andere bestemming kreeg. Als boerenhoeve die verpacht werd door de landsheer, is de gebruikshistorie vrij standaard voor dit soort hoeves, ook op het Eiland van Dordrecht. Naar de pachters/bewoners en eigenaren is in het kader van dit bouwhistorisch rapport weinig onderzoek gedaan.

8.2 Beschrijving van de monumentwaarden

Hoge monumentwaarde

- Buitenmuren
- Kelder
- Binnenmuren bij de kelder en de muur tussen de vertrekken 0.1 en 0.2
- Vermoedelijk een deel van de muur die de ruimte 0.4 (gemak) afsluit. Dit kan een restant zijn van de oorspronkelijke hoeve uit de 17^e eeuw. Nader onderzoek is nodig, vooralsnog hoge monumentwaarde
- De onderdelen van de kap die in 1995 niet vervangen zijn. Dit zijn onder andere de spanten en het grootste deel van de sporen en panlatten
- Dakpannen
- Gehengen in de rechter dubbele deur
- Gehengen in het hooiluik
- De twee vloeren die onder de plavuizen vloer liggen

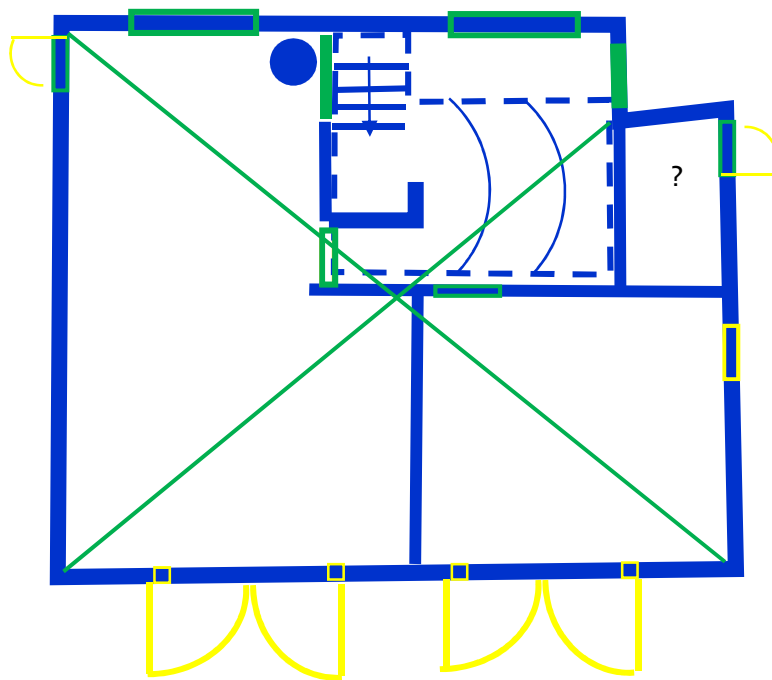
Positieve monumentwaarde

- De gereconstrueerde vensters in de achtergevel. Deze zijn in 1995 nieuw gemaakt, maar wel volgens bestaande toestand. Daarmee zijn ze een representant van de muuropeningen die hier in de 17^e eeuw en in 1741 gemaakt zijn. Het gaat hierbij dus om de vorm en de plek en niet om het materiaal
- Hetzelfde geldt voor de deuren in de linker en rechter gevel
- De dichtgezette doorgang naar de kelder (het achterste stuk muur die de kelder van ruimte 0.1 scheidt)
- Het deurkozijn tussen 0.1 en 0.3
- De zoldervloer, omdat deze in 1995 vervangen is als bestaand en daarmee onderdeel uitmaakt van het 18^e-eeuwse casco

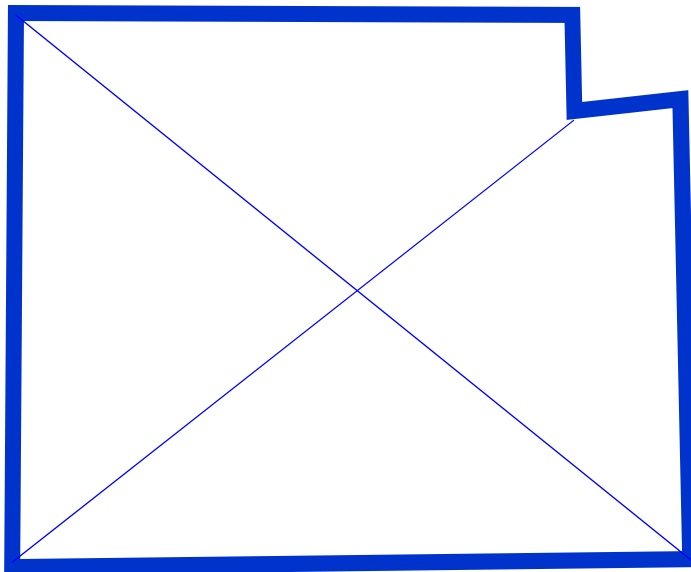
Neutrale monumentwaarde

- De dubbele deuren
- De gehengen aan de linker deuren
- De plavuizen vloeren
- Het venster in de rechter zijgevel. Dit lijkt geheel uit 1995 te zijn

8.3 Waarderingskaarten

Begane grond

Zolder

9. Advies en aandachtspunten

- Onderzoek naar de ruimte rechts achter.
- Nader (archeologisch) onderzoek naar de vloeren onder de huidige plavuizen. Tot waar liggen deze oudere vloeren? Bevestigen ze de veronderstelling dat hier een woongedeelte was van de boerenhoeve? Geven eventuele vloeren onder de overige ruimten inzicht in de functie van die ruimten? Lag er ook in de stallen een bakstenen vloer of hadden die een lemen vloer?
- Onderzoek naar de functie van de beide grenenhouten balken met de smeedijzeren krammen en de holle as.

10 Geraadpleegde bronnen en literatuur

Literatuur

- P. Bot, Vademecum historische bouwmaterialen, installaties en infrastructuur (Alphen aan de Maas 2009)
- Dr. E.J. Haslinghuis en ing. H. Janse, Bouwkundige termen. Verklarend woordenboek van de westerse architectuur- en bouwhistorie (Leiden 2005)
- A.P. van den Hoek, Boerderijen en hun bewoners in de Groote Waard. Deel 1: Eiland van Dordrecht (Heinenoord, 2006)
- H. Janse, Houten kappen in Nederland 1000-1940 (Delft 1989)
- E. Koldewey (red), Binnen bij boeren. Wonen en werken in historische boerderijen (Zwolle 2007)
- W. van Wijk. mmv J. Alleblas, Dordt in de kaart gekeken (Zwolle 1995)

Regionaal Archief Dordrecht

- Bouwvergunningen Archief 752

Gemeente Dordrecht

- Bouwdossier afdeling Stadsbeheer
- Informatie van de heer P. Matthieu, coördinator onderhoud, afdeling Stadsbeheer

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

- Advies van J. Toebast, specialist boerderijen